

УДК 312.1

Гриценко В. Г., професор кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету ім. В. Вінниченка, к.ю.н., доцент,
Заслужений юрист України

Правове регулювання діяльності Державної служби боротьби з економічною злочинністю щодо протидії проступкам у сфері господарювання

Стаття присвячена дослідженню проблемним аспектам нормативно-правового регулювання діяльності Державної служби боротьби з економічною злочинністю. Розглянута діяльність вказаної служби щодо протидії проступкам у сфері господарювання.

Ключові слова: правове регулювання, нормативно-правовий аспект, господарська діяльність, протидія проступкам у сфері господарювання.

Статья посвящена исследованию проблемным аспектам нормативно-правового регулирования деятельности Государственной службы борьбы с экономической преступностью. Частично рассмотрена деятельность указанной службы по противодействию проступкам в сфере хозяйствования.

Ключевые слова: правовое регулирование, нормативно-правовой аспект, хозяйственная деятельность, противодействие проступкам в сфере хозяйствования.

Article describes some problematic aspects of the legal regulation of public service to combat economic crime. Part of the activity GSBEP against delinquencies in the field of management.

Key words: regulation, regulatory aspects, business activities, fighting delinquencies in the field of economic.

Актуальність теми. Проголошення незалежності України супроводжується виникненням складних та комплексних суспільних відносин, які потребують правового регулювання, що можливе через вдосконалення діяльності органів державної влади. Одним з головних обов'язків держави є забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина. Коліушко І.Б. наголошує, що є всі підстави говорити саме про адміністративну реформу, хоча, можливо, влучнішим видається вираз „адміністративна революція” [1, с. 7], яка передбачає здійснення комплексу політико-правових заходів із метою перетворення сфери виконавчої влади з владно-репресивного механізму на організацію, що слугує суспільству.

Правове регулювання діяльності Державної служби боротьби з економічною злочинністю (далі – ДСБЕЗ) в період проведення радикальних реформ потребує чіткої нормативно-правової регламентації. Закони та нормативно-правові акти, відповідно до яких здійснює свою діяльність ДСБЕЗ є не достатньо досконалими та не в повній мірі відповідають умовам сьогодення для ефективної боротьби з економічною злочинністю, зокрема протидії проступкам у сфері господарювання. Держава забезпечує життєдіяльність суспільства як системи через використання влади, а право – через нормативне регулювання [2, с. 488]. Тому актуальним завданням сьогодення є здійснення наукового аналізу правового регулювання діяльності ДСБЕЗ щодо протидії проступкам у сфері господарювання.

Метою статті є дослідження правового регулювання діяльності ДСБЕЗ щодо протидії проступкам у сфері господарювання та шляхи його вдосконалення.

Стан дослідження. Вагомий внесок у дослідження питань державного управління

та економічної безпеки зробили такі видатні науковці, як: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, Р.Ф. Васил'єв, І.П. Голосніченко, Є.О. Дідоренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.В. Копейчиков, П.П. Михайленко, О.П. Рябченко, В.Я. Тацій та ін.

Виклад основного матеріалу. Державна служба боротьби з економічною злочинністю становить складову частину кримінальної міліції системи МВС України і є основним підрозділом кримінального блоку по попередженню, виявленню та документуванню економічних злочинів. Вона є спеціальним суб'єктом в системі правоохоронних органів уповноважених протидіяти господарським проступкам. У сучасний період постає проблема підвищення ефективності діяльності згаданої служби, що можливо досягти за допомогою вдосконалення правового регулювання.

На нашу думку для дослідження проблемних аспектів нормативно-правового регулювання діяльності ДСБЕЗ потрібно з'ясувати сутність терміну „правове регулювання” та звернутись до наукових праць у сфері теорії права, теорії управління та адміністративного права.

Дослідженню питань механізму правового регулювання значну увагу приділили С.С. Алексєєв [3, с. 79], В.М. Корельський [4, с. 541-546], В.В. Копейчиков [5, с. 220-221], М.І. Матузов, О.В. Малько [6, с. 625], О.Ф. Скакун [7, с. 271] та інші вчені-правознавці.

Досліджуючи поняття „правове регулювання”, що у довідковій літературі означає: „... впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підпорядковуючи його відповідним правилам, певній системі” та „... зменшуючи або збільшуючи швидкість, величину і т. ін., досягати потрібної сили, належного ступеня вияву чого-небудь” [8, с. 1207].

Правове регулювання охоплює різні сторони суспільного життя, а юридичної форми набувають основні й найважливіші види суспільних відносин у різних сферах людської діяльності, які потребують не просто законодавчої форми, а її змістовної правової наповненості. У цьому плані спеціальні юридичні знання про особливості та прояви права, правового регулювання та забезпечення, що досягаються правознавством, дозволяють свідомо і більш точно розібратися у тих соціальних процесах, які зазнають юридичного впливу з боку держави і вимагають свого юридичного впорядкування з одночасним наповненням його правовим змістом [9, с. 32].

Одним із перших вчених, хто розглянув та навів сутність правового регулювання та його механізм, був С.С. Алексєєв. Він зазначив, що правове регулювання – головне, вирішальне визначення правової дійсності, яка розглядається в динаміці з активно-дієвого боку [10].

О.Ф. Скакун під правовим регулюванням пропонує розуміти здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток [2, с. 488].

Досліджуючи проблеми правового регулювання адміністративно-наглядової діяльності міліції більшість учених, у т.ч. і Х.П. Ярмакі вважають „правове регулювання — це правовий вплив держави на суспільні відносини” [9, с. 33].

Від ефективності правового регулювання, прямо залежить якість виконання завдань, поставлених перед ДСБЕЗ. Саме ця обставина і обумовлює необхідність його вивчення. „Під правовим регулюванням варто розуміти здійснюваний за допомогою права і всієї сукупності правових засобів юридичний вплив на суспільні відносини” [11, С. 5].

Дане поняття охоплює багатогранну діяльність держави, спрямовану на формування юридичних засобів організації громадського життя, які об'єктивно необхідні в конкретних соціально-економічних та політичних умовах для забезпечення нормальної

життєдіяльності суспільства і його членів на цивілізованих, демократичних засадах.

Розвиток правового регулювання діяльності ДСБЕЗ щодо протидії проступкам у сфері господарських відносин необхідно як для вдосконалення його системи, програмно-цільового підходу до розробки організаційно-тактичних заходів, що забезпечують ефективне виконання поставлених завдань, за допомогою надання відповідних можливостей, так і для послідовної охорони економічних інтересів держави.

Для підвищення ефективності ДСБЕЗ важливе значення має вдосконалення правового регулювання всіх аспектів і напрямів протидії проступкам у сфері господарювання, подальший розвиток і вдосконалення правових інститутів охорони економічних інтересів держави. Важлива роль інституту правового регулювання діяльності ДСБЕЗ у процесі протидії господарським проступкам. Це дозволяє здійснювати зазначену діяльність у повній відповідності з вимогами чинного законодавства, Указів Президента України, Постанов Кабінету Міністрів України, відомчих нормативних актів Міністерства внутрішніх справ України.

Аналіз чинного законодавства та відомчих нормативних актів дозволяє відзначити, що правовому регулюванню діяльності ДСБЕЗ приділяється недостатня увага. Законодавство, що регулює протидію господарським проступкам являє собою ієрархічну систему правових норм, що розрізняються по їх юридичній значимості.

У системі правових норм основне місце належить Конституції. Вона містить ряд положень, що визначають обов'язок державних органів здійснювати в числі інших і заходи щодо охорони всіх видів власності, боротьбу зі злочинністю, у тому числі і економічною [12].

До основних кодифікованих нормативних актів, що мають відношення до правового регулювання діяльності ДСБЕЗ щодо протидії проступкам у сфері господарської діяльності відносяться Кримінальний кодекс України (далі – КК України) (розділ VII Особливої частини) [13]; Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) (глава 12) [14]; Кримінально-процесуальний кодекс (ст. ст. 94, 96, 97, 190, 191) [15]. Крім вказаних кодексів деякі норми щодо правового регулювання містяться в Податковому кодексі України [16], Митному кодексі України [17], Цивільному кодексі України [18], Господарському кодексі України тощо [19].

Законодавець приділяє категорії злочинів у сфері господарської діяльності особливу увагу і виділяє їх у окремий VII розділ Особливої частини КК України. У порівнянні з адміністративним законодавством ми спостерігаємо таке негативне явище як упущення приділення необхідної уваги законодавцем проступкам у сфері господарської діяльності. Це підтверджується тим, що правопорушення, які ми можемо віднести до проступків у сфері господарської діяльності, знаходяться у різних розділах КУпАП. Так, глава 12 КУпАП „Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності” містить правопорушення з ознаками проступків у сфері господарювання. Однак, ми вважаємо, що назва глави є застарілою та потребує перейменування на „Проступки у сфері господарської діяльності” куди необхідно додати склади правопорушень з інших глав КУпАП, які ми можемо віднести до проступків, що вчиняються у сфері господарської діяльності, це наприклад статті передбачені главою 13 КУпАП.

Крім кодифікованих нормативних актів до правової основи діяльності ДСБЕЗ відносяться такі Закони України як: „Про міліцію” [20], „Про оперативно-розшукову діяльність” [21], „Про банки і банківську діяльність” [22] тощо.

У межах досліджуваної проблеми становить інтерес прийнятий 20 грудня 1990 року Закон України „Про міліцію”, який у статті 10 перераховує основні обов’язки міліції. Із 30-ти пунктів обов’язків у жодному чітко не вказано про необхідність забезпечення протидії проступкам у сфері господарювання, передбачених чинним законодавством. На нашу думку дане доповнення до зазначеного Закону забезпечить більшої уваги зі сторони Міністерства внутрішніх справ.

Також, правову основу діяльності ДСБЕЗ складають: укази і розпорядження Президента України; постанови Верховної Ради України; акти Кабінету Міністрів України; Положення про державну службу боротьби з економічною злочинністю затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 1993 року № 510 [23]; нормативні акти МВС України.

Вказана постанова займає особливе місце в правовому регулюванні діяльності ДСБЕЗ у якій зазначено, що ДСБЕЗ становить складову частину кримінальної міліції системи МВС України і є основним підрозділом кримінального блоку по попередженню, виявленню та документуванню економічних злочинів.

Законодавство, що регламентує протидію господарським проступкам, безпосередньо впливає на діяльність ДСБЕЗ. Вирішуючи поставлені завдання, адміністративне законодавство, визначає коло суб’єктів, покликаних вести протидію проступкам, і встановлює їх процесуальні права та обов’язки, тим самим визначаючи необхідність існування окремих законів, норми яких детально регулюють діяльність ДСБЕЗ.

Потрібно вказати на недосконалість чинного законодавства, що не дозволяє ефективно протистояти економічній злочинності, оскільки з часу його прийняття відбулися значні зміни в економічному, політичному та соціальному житті держави, спрямовані на демократизацію українського суспільства та наближення його до європейських стандартів. На жаль для ефективної організації діяльності ДСБЕЗ не достатнє тих основних нормативно-правових документів, які існують. Тому що положення про створення ДСБЕЗ, яке прийняте ще у 1993 році не визначає статусу цієї служби, не регламентує вичерпного переліку тих завдань, які повинна виконувати служба в умовах проведення радикальних економічних реформ. Закон України „Про міліцію”, який також прийнятий ще 20 грудня 1990 року, містить лише загальні положення для всіх підрозділів МВС України, повністю не враховуючи особливостей та специфіки діяльності окремих служб та пріоритетних напрямків діяльності за умов криміногенної обстановки на теперішній час.

Висновок. Таким чином, удосконалення правового поля діяльності ДСБЕЗ значно б посилило вплив держави на подолання протиправної діяльності у сфері господарської діяльності. Передумовою реформування законодавства щодо протидії проступкам у сфері господарювання, на наш погляд, могло б стати прийняття відповідного Закону України, наприклад „Про боротьбу з економічною злочинністю”, де закріпити повноваження ДСБЕЗ щодо протидії проступкам у сфері господарської діяльності. Це дозволить на законодавчому рівні визначити державну стратегію економічної безпеки, а також розширити повноваження ДСБЕЗ, закріпити механізм взаємодії між державними структурами щодо запобігання проступків у сфері господарювання. Також, обов’язково для ефективної боротьби зі злочинами економічної спрямованості потрібно запровадити на законодавчому рівні комплексний підхід до боротьби з цією категорією проступків, який забезпечить захист прав і законних інтересів громадян, суб’єктів господарювання усіх форм власності та держави в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коліушко І.Б. Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні: Монографія. — К.: Факт, 2002. — 260 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / О.Ф. Скакун // пер. з рос. — Х. : Консум, 2001. — 656 с.
3. Алексеев С.С. Государство и право: Начальный курс. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Юрид. лит., 1996. — 192 с.
4. Теория государства и права. Учебник для юридических вузов и факультетов / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. — М.: Издательская группа НОРМА — ИНФРА-М., 1999. — 570 с.
5. Загальна теорія держави і права / За ред. акад. АПрНУКРАЇНИ, д-ра юрид. наук, проф. В.В. Копейчикова. — К.: Юрінком, 1997. — 320 с.
6. Теория государства и права: Курс лекцій / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. — М.: Юристь, 1999. — 672 с.
7. Скакун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. — Х.: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. — 704 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [голов. ред. В.Т. Бусел, редактори-лексикографи: В.Т. Бусел, М.Д. Василега-Дерибас, О.В. Дмитрієв, Г.В. Латник, Г.В. Степенко]. — К.: Ірпінськ: Перун, 2005. — 1728 с.
9. Ярмакі Х.П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні: монографія / Х.П. Ярмакі. — Одеса: Юридична література, 2006. — 366 с.
10. Проблемы теории государства и права : учебник / под ред. С.С. Алексеева. — М.: Юрид. лит., 1987. — 448 с.
11. Афанасьев В.Г. Научное управление обществом [опыт системного исследования]. Изд. 2-е, доп. / В.Г. Афанасьев. — М., Политиздат, 1973. — 390 с.
12. Конституція України: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996] // ВВРУ. — 1996. — № 30
13. Кримінальний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов.: за станом на 15 трав. 2008 р. — К.: Вид-во ПАЛИВОДА А.В., 2008. — 188 с.
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1984. — додаток до № 51. — Ст. 1122 (із змінами та доповненнями).
15. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України від 28 грудня 1960 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — № 2. — Ст. 15 (із наступними змінами і доповненнями станом на 1 червня 2009 року).
16. Податковий кодекс України // Верховна Рада України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=35&nreg=2755-17>.
17. Митний кодекс України // Відомості Верховної Ради. — 2002. — № 38-39. — Ст. 288 (зі змінами).
18. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № 40-44. — Ст.356 (зі змінами).
19. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № 18, № 19-20, № 21-22, — Ст. 144 (зі змінами).
20. Про міліцію (із змінами та доповненнями): Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 4. — Ст. 20; 1992. — № 36. — Ст. 526; 1993. — № 11. — Ст. 83; 1993. — № 22. — Ст. 234.
21. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 22. — Ст. 303 (із змінами).
22. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5-6. — Ст. 30 (із змінами).
23. Положення про Державну службу боротьби з економічною злочинністю: Затв. постанов. КМ України від 5 липня 1993 № 510 // Збірник постанов Уряду України. — 1994. — № 2. — Ст. 30.